

ТРИЗЕНЬНИК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIDENT
UKRAINIENNE

Число 8 (366) рік вид. IX. 19 лютого 1933 р. Ціна 2 фр. Prix 2 fr.

Париж, неділя, 19 лютого 1933 р.

Чутки, що їх подала останніми часами преса, про заключення союзу між Італією, Германією та Угорщиною, союзу, скерованого проти сучасного status quo в Європі, викликали чималий розголос. У першу чергу занепокоїли вони, звісно, і схвилювали тих, хто стоїть на варті трактатів, які встановили те становище, що його витворив кінець великої війни.

Серед тих проектів, як запобігти цій загрозі, що з'явилися у відповідь на ці чутки, не можна пройти мовчки проз ту, в кожному разі не позбавлену оригінальності, комбінацію, яку висунув бувший голова ради міністрів Франції п. Ерію. На його думку, становище можна врятувати і порушену рівновагу забезпечити дуже простим способом... встановленням франко-совітського союзу.

Немає чого тут спинятися на дивовижності й шкідливості цього проекту. У зовнішній політиці можливі всякі комбінації, і найсміливіші й найдивніші з них мають іноді певні шанси на здійснення, але при одній неодмінній умові, що вони беруть під увагу реальний стан річей і будуються контрагентами одного порядку, заключаються між державами. А тут, з одного боку, в гру входить сучасна європейська держава, збудована на загальних принципах права, а, з другого, — червона московська потвора з комінтерном і чека, саме існування якої являється запереченням всякої ідеї державності і постійною загрозою самому існуванню світового ладу і спокою. Коли б до такого небезпечного експерименту колись і дійшло все-ж таки, — а ми тому не можемо ніяк поняти віри, — то він би в першу голову відбився боляче на тих нерозважних і легковірних, які за нього вхопилися.

Неральність таких штучно вигаданих комбінацій ясна сама собою.

Не будемо ми тако-ж повторювати нашого глибокого переконання, яке ми не раз на цих сторінках висловлювали, що порятунок Європи, забезпечення миру, привернення нормальних умов політичного й економічного життя та усталення тривалого спокою й ладу можливі лише тоді, коли дійде до справжнього порозуміння між європейськими державами, заснованого на добрій вірі, взаємній повазі й розумінні спільних інтересів та на знищенні тієї ворожої сили, що тримає в своїх пазурях Схід Європи і звідти загрожує всьому світові.

А проте ми все-ж уважаємо, що слід хоч побіжно відмітити цю несотворенну комбінацію, яку вважають за можливу і, ніби, позиточну поважні політичні чинники.

Слід це відмітити, по-перше, тому, що сама можливість появи такого нереального проєкту свідчить про те, яке нестале й непевне становище сьогодні в Європі. А, по-друге, тому, що впливові й відповідальні де-які політичні діячі й досі не знають чи не хочуть знати, що таке уявляє з себе так званий совітський союз.

Маємо взяти собі з того коротку й просту науку. Багато ще треба часу й праці, щоби всюди в Європі, нарешті, зрозуміли справжню фізіономію і саму суть совітської влади, яка панує в Росії, збройною силою тримає під собою поневолені народи України, Кавказу й Туркестану і без перестанку снує нові плани комуністичної революції по-всюди та світової пожежі.

По спроможності нашій ми те робили і тієї праці, трудної і поки що невдячної, не припинимо, бо глибоко переконані в старому гуситському гаслі:

Правда переможе!

* * *

Телеграф приніс сумну звістку. 10 лютого с. р. в Київі на віки спочив великий артист, видатний громадянин, один з найвизначніших діячів українського відродження Микола Садовський.

Не можна кількома рядками посмертної оповістки окреслити значіння довголітньої й вельми багатой на добрі наслідки праці цього визначного сина нашої землі, одного з останніх могиканів дореволюційної доби.

Український театр за часів найтемнішої реакції — єдине місце, де прилюдно лунало рідне слово, не даючи заснути любові до свого

краю і народу, зворушуючи патріотичне почуття й гуртуючи та виховуючи кадри тих, кому довелося із зброю в руці боротися проти одвічного ворога за визволення України і її самостійність.

Коли український театр заграв ту поважну роль у ділі пробудження національного почуття, освідомлення народніх мас, які дали можливість за наших часів нав'язати перервані традиції збройної боротьби за самостійність України і відновлення нашої державности, то це в значній мірі заслуга тієї славної плеяди великих нескореної слави талантів, що серед них перше місце займав покійний Микола Садовський поруч з своїми братами І. Карпенком-Карим, П. Саксаганським та М. Лисенком, М. Старицьким, Кропивницьким, М. Заньковецькою, Затиркевичевою та іншими корифеями нашої сцени.

Коли для тих, кому доля судила щастя бачити на сцені цього великого артиста, назажди зостануться в пам'яті величні постаті створених ним образів, то для нащадків наших в історії українського відродження навіки залишиться безперечною його заслуга перед Україною і її майбутнім.

З далекої чужини, разом з усіма нашими співробітниками, читальниками й прихильниками, разом у усіма тими, хто із зброю в руці залишив рідний край і не припиняє боротьби во ім'я його свободи, складаємо глибокі жалі й щирішу пошану на свіжу могилу вибраного сина рідної землі.

Відновлена «Україна» та її виступ проти акад. М. Грушевського

Як відомо, з виходом 43-ої книжки журналу «Україна» (вересень 1930 р.) перестав виходити, з наказу большевицької влади, цей журнал, що його заснував і протягом семи років редагував акад. проф. М. Грушевський*). Після десятимісячної перерви почав знову виходити журнал «Україна», але вже з рамени соціально-економічного відділу Всеукраїнської Академії Наук, бо історично-філологічний відділ при ВУАН, з рамени якого раніше виходила «Україна», большевицькою владою скасовано, та за новою редакцією, — колишнього редактора акад. М. Грушевського заступила тепер колегіяльна редакція з таких осіб: секретаря редакційної колегії П. Шурана, літературного редактора М. Іваненка, технічного редактора С. Скомського та ученого коректора М. Качеровського.

Нова редакція «України» ставить своїм завданням, як читаємо

*) Ще до революції 1917 р. М. Грушевський редагував «Україну», яку в 1914 році почало видавати Українське Наукове Т-во в Києві.

про це в ч. 1-2 за 1932 р., «поставити журнал на належну височінь, скеровуючи всі свої сили на боротьбу за марксо-ленінську науку, подаючи всебічну допомогу тим, що порвали з буржуазною ідеологією і прямують до науки Маркса-Леніна-Сталіна».

Вже з самої окладники відновленої «України», з її мотто «Пролетарі усіх країн, єднайтеся!» видно, що «Україна» стає на рейки звичайнісенного комуністичного органу, а до того кидається в очі новий підзаголовок після назви «Україна»: «журнал циклу наук історичних», тоді як давніше підзаголовок був такий: «науковий журнал українознавства». І справді, у всіх 43-х книжках «України» за редакцією М. Грушевського, не було ні одної статті, замітки чи рецензії, яка б в тій чи іншій мірі не стосувалася українознавства. Відновлена «Україна» вже своєю 1-2 книжкою свідчить, що назва журналу не відповідає його змістові, бо ціла низка статтів не має жадного відношення до України й українства взагалі. Так, перша стаття, якою відкривається відновлена «Україна», належить перу Сталіна (передрук його статті з «Пролетарської Революції»), в якій автор протестує проти вміщення в «Пролетарській Революції» статті Слуцького «Большевики о германской социал-демократии в период ее передвоенного кризиса», як статті дискусійної, бо, на думку Сталіна, «не можна перетворювати в об'єкт дискусій питання про більшовизм Леніна... чи був Ленін справжнім більшовиком, чи не був ним». Отже, більшовизм Леніна є догмат, який не підлягає критиці. Далі йдуть статті О. Камишана «Жорес, як історик яacobинської диктатури», проф. Л. Беркута «Буржуазні концепції і марксо-ленінове розуміння так званих середніх віків», та В. Петрова «Проти ревізії вчення Карла Маркса про родове суспільство». Всі ці статті займають більше третини всієї першої-другої книжки відновленої «України», і лише далші статті обговорюють питання з українознавства, при чому більшість з них має своїм завданням рознести до шенту наукову діяльність акад. М. Грушевського, як історика України.

Ось, напр. стаття П. Кияниці «Національно-буржуазна легенда про декабристів», в якій автор після розгляду праць М. Грушевського, С. Єфремова та О. Гермайзе про декабристів приходить до висновку, що всі ці праці — натхнені одною провідною думкою М. Грушевського, що декабристський рух на Україні має нерозривний зв'язок зо всіма наступними етапами українського національного відродження. П. Кияниця вбачає в цій ідеї бажання М. Грушевського та його однодумців за всяку ціну розірвати всякі зв'язки декабристських організацій на Україні з загально російським декабристським рухом, «щоб з цього конкретного приводу популяризувати свою теорію про саmобутність українського народу, свою буржуазно-націоналістичну схему історії України». П. Кияниця, ґрунтуючися на «десидератах марксо-ленінської аналізи декабристського руху» визнає аргументи М. Грушевського та його однодумців «безпідставними», зводить наукову цінність їхньої теорії до «нуля» та викриває «контрреволюційну суть» самої теорії. Зрозуміло, що на адресу акад. М. Грушевського увесь час сипляться такі епітети, як «основний фундатор буржуазної націоналістичної

історіографії України», «останній могиқан українського войовничого націоналізму», «внутрішній емігрант» і т. и. Л. Окиншевич, бувший правовірний ученъ акад. М. Грушевського, в статті «Націонал-демократична концепція історії права України в працях акад. М. Грушевського» поставив своїм завданням розкрити шкідливість ідеологічно-політичної концепції М. Грушевського. Цю шкідливість Л. Окиншевич вбачає, по-перше, в тому, що М. Грушевський при поділі українського історичного процесу бере за основу змагання українського народу за державну незалежність, замість того, щоб в основу періодизації історії України класти, як того вимагає марксо-ленінська наука, способи виробництва; по-друге, в тому, що М. Грушевський додержується того погляду, що «російський дворянський уряд зламав конституційність української землі після 1654 р.» «Не важко — так пояснює далі Л. Окиншевич — по-за цими рисами відкрити політичну лінію української буржуазії в 1917 році: змагання за конституційну автономію в межах буржуазної Росії і державну незалежність від країни пролетарської революції».

Загальну оцінку концепції М. Грушевського визначає Л. Окиншевич так: «Ця концепція стає наскрізь реакційною, стає на службу в боротьбі із справою революції, стає концепцією української буржуазії, що являє собою класу контрреволюції».

Розуміється, Л. Окиншевич відхрещується тепер од попередніх своїх праць, визнаючи, що вони ґрунтувалися на концепції, запозиченій від акад. М. Грушевського.

В кінці своєї статті автор закликає совітських учених до найрішучішої боротьби «проти національно-демократичних, що переростають у націонал-фашистські, концепцій, бо ці концепції стають за зброю в руках контрреволюційних елементів проти пролетаріату».

Не дали акад. М. Грушевському спокою навіть в розділі «Критика», де О. Баранович дає оцінку статті М. Грушевського «Три Академії», що вміщено в першому збірникові Академічної Комісії історії Київ (Київ, 1931 р.). Рецензент закидає М. Грушевському те, що він не визнає науки феодальної, буржуазної, пролетарської, бо для нього є тільки єдиний культурний процес, що триває безперервно, маючи свої «перипетії» тільки в «наростанню» і «спаданню». Тому, мовляв, М. Грушевський доводить в своїй статті, що Всеукраїнська Академія Наук має у своїй роботі безпосереднє продовжувати діяльність Київського Наукового Товариства. Цю статтю М. Грушевського, як рівно-ж увесь цей збірник, де її вміщено, рецензент визнає за «колективний войовничий виступ лицарів буржуазної науки проти пролетарської культури й науки».

Як бачимо, історія повторюється. Як колись, з наказу самовладного уряду царя Петра I, що-річно проголошувалися прокляття «ізмєннику» Мазепі у всіх церквах, навіть в тих, де кожної служби Божої молилися за Мазепу, як «созидателя храма сего», з тої причини, що цей великий український патріот задумав скинути ненависне ярмо і зробити Україну вільною самостійною державою, так тепер, з наказу соціалістичного уряду московського диктатора Сталіна, ганблять і

цькують ім'я акад. М. Грушевського у всіх виданнях, навіть у тому, який заснував і редагував протягом семи років той же акад. М. Грушевський, за те, що в своїй історичній концепції насмілився «відстоювати самобутність українського народу, право України на державність, порушену від нечесних російських бояр і царів»...

Ст. Сірополько.

Шматочки минулого

XIII.

Смерть бабуні Лашинської. Родина Шрамченків. Олександр Лашинський.

На припочатку березня року 1895 надійшла звістка, що померла бабуся Лашинська. На похорон сам батько не поїхав, але послав до Гирявки мене з старшою сестрою Галею. Мабуть уперше в житті їхав я санками шляхом. Дивно показувалося, що так несподівано побачив я рідне поле під блакитним снігом, і сумно, сумно, бо поспішали ми до труни дуже доброї, рідної людини, із смертю якої кінчалася ще одна доба гирявської поезії.

Бабуня і так була маленька, а тут здалася наче ще меншою, — зсохла, доки хворіла.

І згадав я, як бабуня, сама небагата, але не раз та й не два посилала мені у Колегію листи з п'ятью червоними печатками з гербом Лашинських, а як розірву я того конверта, то випаде відтиля або п'яткова «бумажка», а то й десятка...

І згадав я, як з небіжчицею та з Кулиною, що зараз гірко плакала, ходили ми у Києві по церквах...

І вклонився я її бездиханному тілу, що лежало у салі на столі. Виспівував щось дяк Прокіп. Душило ладаном. Набилося до Лашинського дому багато людей. Я ні на кого не дивився і нічого не чув, тільки зворушило моє серце слово «амінь», що промовив отець Андрій.

«Тепер справді «амінь» всій родині Лашинських, — думав я, — будуть дядьки ділитися та може й сваритися...

«Але мабуть буде хазяїнувати на садибі дядько Хведір, виплатить, очевидячки, братам, не залишиться без доброго хазяїна ні будинок, ні сад, наш чудовий густий сад Лашинських»...

І тепер у Парижі, коли пишу я ці рядки, стрибнули мої думи аж за сто років назад.

І уявив я собі, як через цей самий, ще безлистий сад бігла стежечкою якась дворова людина від дому Юркевичів до будинка Лашинських з листами, як була ще бабуся панночкою. Писав прадід мій, пан Микола Юркевич, до сорокалітнього жениха Хведора Андрієвича Лашинського; цитую дослівно, бо схоронився цей лист у мене —

«Милостивый Государь

Федоръ Андрейчъ, почтеннѣйшее письмо ваше пущенное от 21 марта, я оное получилъ, неожиданной запросъ Вашъ, который вы поставляете удивительнымъ, но оной воевъ не заслуживаетъ этого потому что это вещь обикновенная, почему за долгъ поставляю увѣдомить Васъ, что письменное объясненіе при такихъ случаяхъ затрудняетъ каждого въ рѣшительномъ отвѣтѣ; нащотъ же принятія васъ въ родство я согласенъ, и нахожу васъ достойнымъ, изъясняя при семъ вамъ мое истинное почтеніе съ каковымъ пребыть имѣю честь навсегда Вашъ милостивый государь покорнѣйшій слуга Николай Юркевичъ. 1839 года апрѣля 23 дня.

Знайшов я й відповідь самої нареченої, що мала тільки шістьнадцять років:

«Милостивый Государь,
Федоръ Андреевич!

Письмо ваше адресованное на имя папиньки, произвело на меня удивленіе, и неожиданность, а тѣмъ больше что вы требуете моего подтвержденія, но вы сами посудите такъ какъ это очень много значить, то право затруднителенъ для каждого рѣшительный отвѣтъ, но впрочемъ если угодно будетъ Богу и папинькѣ, такъ какъ вы можете заключить съ его письма, то я никогда не стану прикословить воли родителя моего. За симъ остаюсь навсегда ваша, Милостивый Государь, покорная слуга Марія Юркевичъ».

Так от як тодішні пани женихалися... Старосвітські... І дітей не аби яких народили, і наче щастя було в них, дарма що чоловік був трохи не втрое старший за жінку.

І ввесь вік у Гирявці... Здається, тільки раз на прикінці віку була бабуня в Київі, та в Одесі гостювала у сина Хведора...

Він стояв, спираючися на ціпок, біля труни і плакав. Я не плакав, але голова була тяжка. Як заспівали отець Андрій та Прокіп «Вічну пам'ять», я підійшов до небіжчиці, поцілував ледову руку, ту саму, що колись писала листа до свого нареченого, потім вийшов на ганок... Дивився на сніг, на голе гілля дерев і було в мене на думці одне слово: — Амінь!..

Повернувшись до Київa, я сам страшенно занедужав на запалення легенів. Кільки днів був без пам'яті.

І не можу згадати, як і хто переніс мене з помешкання доктора Ковалевського до батьківського дому.

А тут «полукурсові» іспити от-от...

І одужав та й ще всі іспити склав, дарма, що професори були страшніші за Одеських. І посміхався я над волею людською. І зрозумів уже тоді, що як що судилося, то так і буде, а як не судилося, то хоч ти лусни, так нічого не вдієш.

* * *

Майже що-року наша родина влітку їздила до містечка Вороніжа, Глухівського повіту, з якого походила моя мачуха Ганна Миколаївна з роду Шрамченків.

Глухівський повіт, історично колись такий яскравий шматок України, тепер здавався мені дуже зрусифікованим: дахи не під солому, а під дерево, розмова те-ж не київська і не полтавська. Скрізь соснові ліси, візники їздять «трійками», з дівінками...

Ще з того часу, як їздили ми із Шугуровим до Батурина зауважив я, що така зміна розпочинається після переїзду Сейма на паромі.

Жива була ще тоді стара пані Катерина Андріївна Шрамченкова, що мала п'ять синів та чотири дочки. З усіх її дітей найщиріше до України ставився син Олександр Миколаєвич Шрамченко.

Чи під впливом праць мого батька, чи взагалі як історик-філолог, він дуже цікавився минулим рідної землі, студентом завжди носив вишивану сорочку із стежкою, вуса до низу.

Побожно він ставився до «Кіевской Старини», і сам уміщав у ній де-які свої твори, хоч і заслала його доля вчителювати за молодих років аж до міста Баку на Кавказі...

До мене він ставився завжди надзвичайно добре. Прийде в гості до сестри, тоб-то до моєї мачухи, Ганни Миколаївни, стане спиною коло груби, закладе руки назад, посміхається та й питає:

— Ну що-ж, Борисе, де тобі краще, в Колегії, чи в гімназії?

— Та не можна й порівняти навіть...

— Отто-то-ж і є...

Це були його найулюблені слова...

Так як і мій рідний дядько Хведір Лашинський у Гирявську, був закоханий Олександр Шрамченко у свою Воронізьку садибу. По смерті матери він сплатив братам їхні частини, збудував нового домка, замість старого, що простояв трохи не сто років.

На сволоку нового будинку Олександр Шрамченко висік напис: «Року Божого 1912 збудовано цю хату» і т. д.

— Це ти добре зробив, казав я йому.

— Отто-то-ж і є...

Олександр Шрамченко був не тільки декоративний українець, але і справжнім, хоч, може, і мало помітним через свою скромність, діячем на користь рідного краю. Обставини та служба на далекому Кавказі не давали змоги йому працювати, як слід. І тільки перед самою війною йому пощастило переїхати вже до Києва, де він цілком віддався служінню батьківщині.

Як щоб Україна мала більше таких дітей, то мабуть наша національна культура стояла б значно вже далі.

Упокоївся Олександр Шрамченко року 1921 в Києві, працюючи в Академії Наук.

Тяжко було Олександрові Шрамченку дивитися, як чужі недолюдки калічили все те, що він сам шанував увесь вік.

* * *

Як я й гадав, після смерті бабусі Лашинської її садиба перейшла до дядька Хведора. Цього літа він узяв відпуск і працював разом з дружиною та сином, не покладаючи рук. Старий будинок неначе помолодшав: по всіх кімнатах було пофарбовано підлоги, вікна скрізь вимито,

по стінах порозвішувано нові портрети родини та українських акторів. У саду повичищено доріжки, понасаджено квіти, попідрізувано малину, поставлено нові ослінчики...

Але мені чомусь не подобалися ці реформи... Минула стара Гирявка, наче кудись провалилася на віки...

Кондратова мати, Кулина, дуже постаріла, але, як і раніш, добре працювала на кухні та бігала по господарству. Грицько Зозуля був за кучера. Дід Гірлес уже давно помер, вночі вже не горіло огнище в саду біля солом'яного куріня.

Після вечері дядько брав корнет-а-пістона, сідав на ганку та виводив чудову мелодію:

Ой зійди, зійди,
Ясен місяцю,
Як млиновеє коло...

А той місяць і справді впливав з-за гілля сторічного вяза та світив жовто-рожевим світлом, наче вітав біленький домок, верхи дерев у саду, хрест на дзвіниці, ввесь цвинтарь, траву на могилах Лазаревських та Лашинських.

І все було б добре, але здоров'я дядька змінилося, він став нервовий, іноді плакав... Почував, що недовго залишилося йому господарювати...

А як змовкав корнет, десь високо кричали совенята, неначе народжені діти...

Мені не дурно здавалося, що в Гирявській садибі щось зміниться, і справді вона поменшала, бо як ділилися брати по смерті матери, то припав невеличкий шматок саду, десятин з три, як раз коло церкви, так звана «пасіка» (бо і справді там колись була пасіка), — дядькові Олександрові Лашинському, за якого я тільки раз ще згадував, хоч і була це не аби-яка людина.

Він умовився з братами, що зрікається від старої садиби та збудує собі на цьому місці нову.

Поки не скінчив я Колегії, ставився до мене дядько Олександр дуже і дуже добре, і частенько надсилав до мене гроші, дарма, що не мав великих коштів — він учителював у реальній школі в місті Війському на Кубані.

Людина твердої волі, він майже не цікавився Україною, але поводився, як добрий козак. Одного літа привіз він з Кавказу чудового «золотого» жеребця, сідав на його, одягнувши бурку та «ногавиці» і самотно їздив по полю навколо Гирявки, добре сидів на козачому сидлі. І з обличчя був гарний з розумним гострим поглядом.

Ні Грицько Зозуля, ні Кондрат не могли засідлати або запрягти того жеребця, і слухався він тільки свого хазяїна. Як ще жива була бабуня, то казала:

— І на що було купувати цього змія? Він же людей позабиває, і запрягати його не можна...

В-осени дядько справді продав свою втіху.

З рушниць він стріляв без промаху. Як повернуться, бувало, з братом Андрієм з полювання, так у Андрія два бекаси та одна крижня

качка, а у Олександра аж три качки та штук сім бекасів біля пояса теліпаються...

Він добре грав на скрипці і все щось своє і по своєму, особливо увечері, стоячи біля відкритого вікна...

Найулюбленіша пісня його була:

Поливайте та доріженьку,
Щоб не курилася,
Розважайте та дівчиноньку,
Щоб не журилася...

— Ти б, душечекс, поїхав до Курилівки, там у Кандибів є, кажуть, дуже мила панночка, Зіна, так-от може Господь і благословив би...—казала йому иноді бабуня.

А він тільки рукою махав...

— У мене, мамаша, на шлюб зовсім інші погляди...

Оженився він нарешті з учителькою жіночої школи там-же в Бйському і з того часу дуже змінився вдачею, став скупіщий, вже не грав на скрипці, відійшов якомсь од братів та й на полювання став ходити сам.

Мене він став уважати за нікчемну людину, а я його іменував «урядовцем»...

З усіх братів Лашинських мій батько найбільше поважав Олександра, а це вже була велика «рекомендація»...

Олександр Хведорович увесь вік жив мрією дослужити до пенсії та й потім і осісти на своїй садибі, нікуди з Гирявки не виїздяючи, і щоб на власній землі його і поховано було... І допоміг йому Бог в цьому; помер він у квітні року 1917, впевнений, що «бунт» (а він органічно ненавидів всякі революції) не продовжиться довше, як до осені.

Людина високої світи, міцної волі, безкомпромісової чесности, він мав змогу якомсь яскравіше провести своє життя, але в кожного своя доля...

Борис Лазаревський.

(Далі буде)

З берегів Дністра

IV.

Приблизно через годину після відвідин Інспекторату Бесарабії, я попадаю в оточення нових утікачів з України.

Зійшлося їх душ 15. Всі молоді. Найстаршому не можна дати більше 30-32-х років. Між иншим, серед них не було ні однієї жінки.

Для упорядкування біженецької справи—з погляду адміністраційного та захисту інтерсів Румунської держави — в Кишиневі організовано урядову Центральну Комісію по справах біженців. Ця комісія,

між іншим, вирішує тако-ж і питання про долю біженців, то-пак чи лишити того чи іншого біженця в Румунії, чи перекинути назад на Україну через так звану мішану совітсько-румунську комісію.

Помимо Центральної Комісії, є чотири підкомісії з місцем осідку в більших містах придністрянської смуги: в Четатеа-Альба, в Тігіні, в Сороках та в Оргеїві.

Таким чином до Кишинева — в распорядження Центральної Комісії та під опікування Молдавського Біженецького Комітету втікачі з України попадають не відразу. Через те серед того гурту моїх земляків з України, який оточував мене в цей теплий вересневий вечір, були не тільки такі, які попали на терен Румунії порівнюючи не так давно (2-3 місяці), але й такі, які живуть тут вже по 4-5 і навіть по 8 місяців.

Правне становище їх тоді ще не було усталене. Це їх найбільше хвилювало і всі вони гаряче просили про те, щоби їх не вислали назад на Україну.

На це я їм відповів, що наш український комітет на те мене й послав тепер, щоби я довідався про їхнє становище та про те, якої допомоги вони в першу чергу потребують. А Комітет зараз-же подбає про те, щоби нікого не викинули з Румунії. Одночасово Комітет буде дбати й про приміщення на працю—чи то в якості робітників, чи може навіть хліборобів, як що пощастить йому знайти вистачаючі засоби та заарендувати землю. Наша мета — поставити кожного нового емігранта на власні ноги. Ми хочемо, щоби вони в найкоротшому часі не тільки не потребували нічної допомоги, але й самі могли допомагати іншими. Ми не всевладні, але маємо добру волю організувати справу допомоги в найліпший спосіб. Доказом цієї доброї волі є моя подорож до берегів Дністра.

Далі я зачитав їм список тих нових біженців, правне становище яких ще не було усталене, і попросив назвати прізвища тих, які ще не значилися у моєму спискові.

Доповнивши список, я почав розпитувати їх про Україну та про життя під большевицьким режимом.

Мені здавалося, що говоритимуть вони про це неохоче, бо їх про це вже стільки розпитували і стільки раз їм доводилося оповідати, що все це могло їм уже й обриднути.

Тим часом, вони не тільки охоче відповідали на поставлені їм запити, але й самі, часом перебиваючи один одного, розповідали про свої пригоди.

Відчувалося, що розмова ця їм приємна, що в мені вони бачать свою людину. Обличча — у багатьох досить виснажені — оживилися і вони ще тіснішим півколом оточили мене.

— Чи є серед вас хто небудь, — питаю я, — кого-б роскулачували большевики? Та як вони це переводять?

— Кулаків — відповідає один з моїх співрозмовців — большевики ділять на політичних і на економічних. За економічного кулака вважається кожний, хто не хоче вступати до колективу. За політичного кулака може бути й комуніст, як що йому не пощастить викачати з на-

селення таку кількість збіжжа, яку наказано йому викачати його партійним начальством. Я до колективу йти не хотів, отже большевики вважали мене за кулака й обкладали мене такими податками, які фактично не можливо було виконати. Тим часом я був упертий. Вставав уночі, коли ще інші спали, і працював. Та й сила була. Яюсь викручувався. Тоді у мене одібрали ту землю, на якій я працював, і дали іншу, до якої було значно дальше. Та й земля була гірша. Але й тут я давав собі раду. Мені не раз пропонували записатися до колективу, часом навіть загрожуючи, що все одно мене роскулачать і вишлють. На це я їм відповідав: «Який-же я кулак? Я-ж не мав землі. Ви її самі дали. Та й зараз на всю родину я маю лише 9 десятин. Багатства жадного не маю. Тільки й того, що не голодую». І дійсно, одної ночі мене роскуркулили. Забрали пару коней, корову, мав трохи птиці. Повиносили все, що було в хаті й розграбували. Боляче було дивитися як гинув доробок моєї тяжкої праці. Хотілося зубами вчепитися в горло большевицьких грабіжників, гризти їх, рвати пазурями. Але думка про малих дітей та про жінку зупиняла від распучливих вчинків. Я сціпив зуби і мовчки дивився, як босота з нашого села хазяйнувала в моїй хаті. До речі, хату мою тако-ж забрали. Про людське око були улаштовані торги. Продавалося все по такій ціні, що виручки не вистачило для оплати того податку, який на мене було накладений. Я просив лишити мені бодай хату, бо куди-ж я маю дітися з жінкою та з дітьми. А до того-ж надходила зима, бо справа ця була в-осени. На це мені відповідали: йди до колективу, там для всіх місце знайдеться. Але я все одно до тої людської отари не пішов. Жінку та дітей улаштував у своїх родичів, а сам подався до лісу.

— Пішли партизанити?

— А вже-ж! Було нас душ з сорок. На перших порах було дуже тяжко. До своїх сел ми не показувалися, хіба лише вночі і то з великою опаскою, бо й зброю мали далеко не всі. Але згодом, коли почалася поголовна колективізація, коли дійшла черга й до тих, які або мене розкуркулювали, або підсміювалися над моїм розкуркуленням — стало куди легше.

— А як ви здобували для себе харчі?

— Часом нас годувало населення, а часом навпаки ми давали йому. Не одна така звана червона валка зі збіжжам попала до наших рук, і не одного комуніста відправили ми до Леніна. І коли би не така біда зараз на Україні, коли би там не було такого голоду, то й до тепер би я не тікав звідти. У всякому разі в лісі мені жилося куди краще, ніж на селі у своїй хаті. Але, пане добродію, чим на Україні буде гірше, тим ліпше.

— Чому саме?

— А тому, — відповів мій співрозмовець, — що швидче большевикам буде кришка. Під час великої війни скільки народу полягло під Перемишлем. Що не робили, як не билися — нічого не могли вдіяти. Аж нарешті вирішили взяти його голодом. Оточили й засіли. Довго він кріпився, але все-ж таки здався. Так буде й з большевиками. Сидючи в лісі, я радів, коли довідувався про те, що больше-

Українська Громада в Пятра-Нямц у Румунії після загальних зборів підчас приїзду полк. Порохівського.

) Полк. Порохівський, **) Голова Громади хорунж. В. Мяловський, *) Секретар загальних зборів 8 січня с. р. поручн. І. Торяник.*

вики почали добиратися й до тих лінюхів, які користалися колись привілеями. Добре, думав я, за чуже личко — віддай тепер і свій ремінець.

Я всміхнувся. Заграла усмішка під каштановими вусами й мого співрозмовця. Високий, кремезний, говорив він не поспішаючи чудовою українською мовою, а головне з характерним для нашого народу гумором.

— Чи ведеться большевиками пропаганда війни та що вони про неї кажуть?

— Большевики безперестанку кажуть і пишуть про те, що капіталістичні держави готують напад на совітський союз.

— А як до цієї пропаганди ставиться населення? Що воно каже?

— Населення нічого не каже. Воно мовчить. Говорити на Україні про такі речі не можна. В душі-ж населення з нетерпінням очікує війни.

— Чому-ж саме?

— Та тому, що як тільки населення дістане до своїх рук зброю, то воно зараз-же оберне її проти своїх гнобителів — проти большевиків.

— З ваших слів виходило би, що населення невдоволене большевицьким режимом?

— Воно його ненавидить. Немає такої родини зараз на цілій Україні, яку не скривдили б, яка не зазнала б лиха од большевиків. У одних розстріляли батька, брата, сестру, жінку, чи ще кого-небудь з родини, у других одняли можливість працювати й пустили жєбрати та умірати по світу. У нас майже половина села вирушила на циганське життя — пішла до великих міст шукати харчів і заробітку. Друга половина простує до Дністра, так само, як і я. Яке-ж тут може бути вдоволення?

— Чому-ж тоді не збунтується червона армія? Адже-ж складається вона з того-ж самого населення і коли сама не терпить такого лиха, то не може-ж його не бачити навкруги? До того-ж муки ці терпить їхня-ж рідня.

— Перш за все, до червоної армії приймають дітей робітників, бувших комсомольців, а тако-ж з тих родин, які увійшли до колективів. Тих, що мають окремі господарства, та весь так званий непролетарський елемент забирають до робітничих бригад, які виконують найтяжчу та найбруднішу працю. Далі, армія ще більше, як цивільне населення, перейнята шпигунами та донощиками. Отже всякий невдоволений таїть це невдоволення в собі й ні з ким ділитися не стане. Тим часом все-ж таки невдоволення й там пробивається. Бо переводилися кампанії чистки в частинах червоної армії, були арешти серед червоноармійців, так і серед старшин. Регулярним частинам червоної армії большевики не дуже довіряють. Але червоноармійці одягнені й регулярно дістають свій, гірший або ліпший, пайок. У всякому разі ситуовані вони не тільки ліпше, як ціле населення, але й ліпше, ніж навіть кваліфіковані робітники. Тим часом вдоволених і в ній немає, і коли би піднялося широке загальне повстання, то армія, так само як і в 1917-му році, пішла б з народом. Воювати вона тако-ж не буде. При першій-же нагоді, вона виріже своїх комісарів так само, як вирізувала старшин після революції.

— Ви сказали, що населення на Україні ненавидить большевиків. А чи не знаєте ви, які настрої панують серед комуністів?

Не встиг ще відповісти на це питання юнак, з яким я вів розмову, як, перебиваючи його, заговорив роскулачений повстанець.

— А ви гадаєте, почав він з характерною для нього іроничною усмішкою, що в комуністичній партії всі правдиві комуністи? Туди чимало записалося й таких, які шукали легшого хліба. Поганяти все-ж таки лекше, як везти. Серед них є розумні, дуже розумні люде. І вони знають, що вони роблять. Їх заставляють нажимати, а вони ще й від себе натискають. І врешті це вийде на добре. А тим часом зараз причепитися до них не можна.

— Де в біса не можна, — знову перебиває другий біженець. — Комуністи тако-ж товчуться на Україні, як Марко по пеклі. В-осени 1931-го року, як почалися хлібозаготівки, то у нас не тільки наш сільський, але й районий комітет роскасирували. Одних зовсім забрали від нас, а других лишили, але висловили їм догану за слабкі темпи хлібозаготовок. А тим часом по суті вони забирали під мітлу все! Часом навіть на їжу не залишали, кажучи: «Роскопай те, що приховав,

то не пропадеш». А коли прийшла весна і селяне не мали чим засіяти поля, то тих-же комуністів знову розпикали по партійній лінії за те що вони занадто ретельно стягували збіжжя і не лишили на насіння. Таким чином те, що в-осени називали «недогибом», весною стали називати «перегибом». Отже й комуніст не завше знає, де він не докрутив, а де перекрутив.

— Виходилоб, що й комуністам живеться не дуже солодко?

— А, так! Пайки їм тако-ж зменшили.

Була вже пізня пора. Треба було б розходитися. Але розмова була така щира й така жвава, що ні їм, ні мені не хотілося її обривати. І ми, дійсно, ще розмовляли з доброю годину.

(Далі буде)

Дмитро Геродот.

До річниці большевицької революції

Поважний швейцарський часопис «Journal de Genève» — один з небагатьох органів, які добре розуміються на східно-європейських справах і мають на них ясний погляд. Ми дуже вдячні шановній редакції женевської газети за те, що вона дала нам можливість подати нашим читачам яскраву й сильну статтю, переклад якої подаємо нижче.

Три революції

Після 31 жовтня 1917 року «Journal de Genève» був майже виїмком з цілої преси, кажучи: «Не робіть собі ілюзій! Цей режим може тривати!» Всі тоді думали, що це буде справа п'ятнадцяти день. На жаль, наші побоювання виправдалися, почасти — треба признатися — по вині західних держав, яких політика не переставала свідомо чи несвідомо сприяти большевизмові не тільки тим, що замість підтримувати могутній незалежницький рух, що розвивався на Україні, поставили в цивільній війні карту на поганого коня, але ще тим, що на початку, коли економіка була слабкою і нездатною протівитися конкуренції капіталістичних країн, її поставили славнозвісним санітарним кордоном п. Клемансо в умови повної ізоляції, себ-то в такі умови, в яких вона саме тільки й могла розвиватися. Потім, кола вона стала досить сильною, щоб зноситися з рештою світа, але не досить, щоб витримувати далі ізолювання, їй постачали, лише з бажання дрібничкової наживи, машини і кредити, в яких вона мала потребу і які їй дали змогу існувати.

Саме ця посередня підтримка капіталістичного світу, принаймні на початку, без наміру підтримувати, дозволила большевизмові прийти до влади, втриматися коло неї і знищити всі форми опозиції і всі сили заміщення, і таким чином реалізувати справу, з якою сьогодні необхідно рахуватися.

Характеристичною відзнакою большевизму є те, що це не одна революція, але цілих три революції одночасно: революція політична, революція соціальна і революція економічна. Як революція політична, большевизм не реалізував нічого оригінального. Він замінив самодержав'я диктатурою. Один момент в 1917 році можна було думати, що Росія в свою чергу візьме той самий шлях, що призвів багато інших країн до парламентаризму. Ця надія, видимо, не брала на увагу справжнє положення російського народу.

З другого боку, попередній режим зробив надто багато помилок і ви-

кликав надто багато злоби, щоби перехід до нового режиму міг статися гармонійно. До того-ж Росія не мала необхідних передумов для заведення справжньої демократії. Встановлення в подібній країні диктаторіяльного режиму, отже, не мусить дивувати. Але зовсім не було історичною необхідністю, щоб ця диктатура була кривавою по-над всяку уяву. Злочинний спосіб, яким революція перейшла, виявлення найбільш бруталних і диких інстинктів, далі систематична організація терору і знущання, введеного замучування на ступень державної інституції, суть речі, оповіданя про які, справді, перевертають найменш чутливі душі.

Ми не маємо ніякого виправдання для диктаторів, але можна допустити, що в де-яких обставинах диктатура може себе виправдати своїми ділами. Але коли замість того, щоб спробувати принести щастя народів і збільшувати його добробут, диктатура будується на сльозах мільйонів осіб і утворює з фізичних та моральних страждань навіть базу своєї влади, можна лише проклинати такий режим.

В Росії до того-ж диктатура була лише способом і умовою соціальної революції, що замінила одну класу другою коло влади і в привілеях. Під претекстом відміни класів, Ленін обмежився усуненням вниз тих, що були зверху, і противно. І з огляду на те, що ті, що прийшли до влади, були захоплені у відношенні до своїх учорашніх панів не відносно прихильністю, яка виробляється довгою звичкою користування привілеями, але сильним почуттям злоби і помсти, ми були свідками не лише звичайного перевернення ролів. Це був розлив почуття, систематичне і насильницьке знищення цілої класи і принагідно великої цивілізаційної цінності, яку вона з себе уявляла.

Подібний соціальний переворот не може перейти без морального перевороту. Боротьба проти традиційної моралі і релігії є види соціальної боротьби, і коли більшовики так особливо жорстоко воюють проти всього, що раніше було кістяком їхньої країни, це тому, що вони відчувають слабкість режиму, що заснувався на купах трупів.

Є однаке дільниця, в якій більшовизм претендує, що він має конструктивний характер — це економіка.

Не з фантазії лише марксистських теоретиків більшовицькі проводирі спробували один економічний режим замінити другим. Вони спробували це поперед усього через те, що економіка є базою соціальної організації і через те, що коли б вони знищили попередні класи і не змінили умов, в яких вони формувалися, вони б швидко опинилися перед цими самими класами в процесі відродження.

Але економіка не твориться по бажанню. Не дивлючися на безмежну силу, яку вони мають в руках, і дикий спосіб, в який вони нею користуються, вони ще ніколи не досягли своєї мети. Вже кілька разів вони зішкандилися перед банкрутством їхньої системи, що не може навіть забезпечити в країні, найбільш хліборобській цілого світу, прохарчування міст.

Що-разу вони пробували, щоб поправити лихо, яке вони-ж викликали, одхилити двері особистій ініціативі, і що-разу, як тільки економічне положення трохи кращало, більшовики констатували, що нова буржуазія, заснована на індивідуальних здатностях і ощадності, формувалася на їх очах і загрожувала їхній владі.

Це є марнотратство влади переводити соціалізм в країні, найменш здатній його прийняти, і бажати раптово індустріялізувати чисто хліборобський нарід. Але народи не сотворені для того, щоб з ними гралися і робили на їхніх спинах експерименти. Економічний режим виправдується лише своїми результатами. Більшовизм ще, щоб досягти добробуту, що зникає, як міраж в пустелі, накладає ще і на поодиноких людей жахливі страждання.

Таким чином в цю річницю більшовики здаються полоненими їхньої-ж власної системи. Вони не можуть одмовитися від їхнього економічного режиму без того, щоб не відбудувати класи, які вони знищили; вони не можуть дозволити відновитися цим класам з огляду на ті страждання,

яких вони їм завдали, і які їм ніколи не будуть подаровані. І цей економічний режим, без якого їхня влада завалиться, хитається під їхніми ногами. Таким є трагічний образ, що увяляє з себе після 15 років жахливого режиму один з найбільших народів на землі.

3 ЖИТТЯ Й ПОЛІТИКИ.

— Московські наради і їхній характер. — Декрет про паспорти. — Нові правила про хлібозаготівлі.

Коли ми пишемо ці рядки, в Москві ще не закінчилася довга серія нарад, які мають визначити політичний курс совітської влади. Той курс, який визначить тако-ж політику влади на Україні, цій совітській провінції, що на протязі останніх років позбавлена й найменших ознак автономности. Природне, що пройти мимо нарад, не освітити їх характеру і значіння, для нас не є можливим.

Початок січня зайняли наради пленума ЦК і ЦКК ВКП(б). В середині січня відбулися доклади про діяльність і постанови цих пленумів в усіх важніших партійних організаціях; в «Правді» знаходимо докладні справоздання із зборів і постанов організації ВКП(б) в Ленінграді, Москві, Харькові і Дніпропетровському. В двадцятих числах січня розпочалися пленуми республіканських і загально союзного виконкомів.

Ще перед початком усіх цих нарад були певні ауспіції, що на всіх них в сучасний політичний курс не буде внесено жадних більших змін. І це не вважаючи на дуже скрутне і складне становище в союзі, яке владно підказувало необхідність таких змін.

Коли пленуми виконкомів уже від давніших часів є лише порожньою фікцією, за сталінських часів так само обмежена до мінімуму роль пленума партійного ЦК. Всі важніші постанови і директиви дає не пленум ЦК, а його «політбюро». А та підготовка до пленуму, яка переводилася на протязі кількох місяців політбюро, вказувала, що політбюро, власне Сталін, в сучасний політичний курс не збирається запроваджувати жадних більших змін.

Безумовно, що на протязі останніх місяців серед партійних верхів провадилася певна боротьба, подробиці якої нам, само собою, не відомі. Ця боротьба закінчилася оголошенням і групи Рютіна, яка мала правий ухил, за контрреволюційну і переведенням постанови про чистку партії, однією з директив для якої є ствердження, що в сучасний момент найбільшою небезпечкою для партії є праве одхилення. Одночасно було переведено низку арештів і висилок серед комуністів, що репрезентували праві одхилення; на тих, яких не було арештовано, переведно такий натиск, що в результаті його недавній видний представник правої опозиції Риков виступив на з'їзді працівників зв'язку з програмовою промовою проти правих ухильників, в якій цілковито схвалював політику репресій проти них.

При цих обставинах й таких ауспіціях од січневих нарад трудно було сподіватися більших змін в політичному курсі. Так воно й сталося. Сталося принаймні на підставі тих матеріялів про них, які ми маємо до цього часу. Вносимо це обмеження з обережності, вважаючи на той високо офіційний характер, що його мають всі друковані про ці наради в совітській пресі матеріяли. Можливо, що певні поправки до сучасного курсу, які довелось внести з огляду на сучасну скруту, умисно затушковані і виявляться лише пізніше. Але тим часом, повторюємо, загальний результат нарад доводиться характеризувати: все мається гаразд, все лишається по старому.

Виступав на цих нарадах після півторарічної мовчанки Сталін, але той, хто сподівався від виступів диктатора якихось «откровень», мусів гірко помилитися. Зміст його виступів був до крайности убогий і зводився

до повторення старих загальників на тему генеральної лінії. Очевидно диктатор політично вичерпується і це є дуже кепська прикмета для нього, коли йому після півторарічної мовчанки нема що сказати. Чи не спиня творчий льот думок московського генія тривожна свідомість того, що дні його диктатури вже пораховані?

На постановох нарад в окремих справах і по окремих питаннях може ми згодом спинимося спеціально. На раі обмежимося характеристикою загальних позицій, які зафіксовані нарадами.

На нарадах було констатовано — до того констатовано «самим» Сталіним, що перша п'ятилітка закінчена з повним успіхом. В промисловому виробництві, мовляв, виконано програм на 93,7 відс. Було б, згідно з заявою Сталіна, програм виконано її в цілому, як би не загроза війни, яка на певний час примусила переставати частину підприємств на роботи для військових цілей. Так само виконано програм в обсягу колективізації і створено велике сільське господарство на машинно-тракторній базі, виконано і перевиконано програм що-до капітальних вкладів, знищено безробіття і т. д.

Старі й відомі тези ще раз були повторені совітським диктатором. Проте, що-до другої п'ятилітки все таки було рішено темп розмаху соціалістичного будівництва і творчості звільнити, не зважаючи на повну вдачу досвіду першої п'ятилітки. За цілу другу п'ятилітку мови загалом не було, хоч плани її виробляла ціла низка установ, хоч вона була центральним пунктом нарад торішньої конференції ВКП. Говорено лише про плани першого року другої п'ятилітки — контрольні цифри 1933 року; їх побудовано на принципах звільнення дотеперішньої організації ново збудованих господарських об'єктів; контрольні цифри заповідають більшу увагу, ніж дотепер, виробництву предметів широкої споживи.

Не могло не бути при сучасному стані сільського господарства спеціальних розмов з приводу колективізації. В цій справі так само виступав сам Сталін. Визнано, що з дальшим поширенням колективізації можна не поспішати, бо все, що можна й слід було колективізувати, вже колективізовано. Натомість треба господарськи укріпити колхози. А шлях до того, як вияснив Сталін, є лише один — цілу справу керування колхозами взяти в руки виключно самих комуністів. Одною з дотеперішніх помилок роботи комуністів в колхозах було припущення, що перехід селян до колхозної форми виробництва вже творить гарантії для його соціалістичного характеру. Між тим, колхози набірають соціалістичного характеру тільки тоді, коли ними керують комуністи. І в цьому напрямі мусить йти дальша політика партії. Колись Микола І керував Росією за допомогою десяти тисяч поміщиків — тепер Сталін збирається керувати цілим селянством сов. союзу за допомогою невеличкої групи комуністів, що мають зайняти всі керуючі посади в колхозах.

При тому великому значінні, яке надається партії, вірніше партійній бюрократії, поважне місце в січневих нарадах зайняли внутрішньо-партійні справи. Провадилося розмови про небезпеку правого ухилу, про необхідність суворих репресій проти всіх, хто одхиляється від генеральної лінії партії в тому розумінні, яке їй тепер надає Сталін.

З цього побіжного перегляду тих питань, які порушені були на нарадах, і того освітлення, яке їм надавалося, видно, що в сучасний політичний курс вони не вносять нічого нового. Все лишається по старому.

І мабуть це не є випадком. Ситуація в сов. союзі набрала такої гостроти і складності, коли країні потрібні — користуємося модним в російській публіцистиці перод революцією 1905 року виразом — не реформи, а реформа. Потрібні не часткові поправки і паліятиви, а рішуча і повна зміна курсу, першим кроком до якої була б ліквідація совітської диктатури. А добровільна ліквідація диктатур, як ми знаємо з історії, не трапляється майже ніколи.

* * *

Поки совітські достойники провадять свої наради, життя в совітах йде своєю чергою. Воно ставить на порядок денний низку проблем, які вимагають полагоджень. І їх продовжують полагоджувати старими методами — методами паліативів, латання дір.

Харчова скрута, яка панує по містах і яку ліквідувати совітська влада не має змоги, повела за собою заходи, які мають зменшити кількість міської людности. В цих цілях заведено в союзі паспорти і паспортний примус. Його поширено поки-що на Ленінград, Москву і Харків. В цих містах і в їх околицях (100 кілометрів для Ленінграду і Москви і 50 кілометрів для Харківка) мають право жити лише ті, які будуть мати паспорт. Решта в десятиденний речінець мусять виїхати з цих міст, куди хочуть і на засоби, які самі мусять знайти. Між тим, право на одержання паспорту кожному совітському громадянину не належить — паспорт одержать лише ті громадяне, які, з совітського погляду, належить до соціально-користних елементів. Інструкція про видачу паспортів опублікована 15 січня й згідно з нею паспорти мають бути видані в речінець між 20 січня і 15 квітня. Після цієї дати паспортний примус починає діяти в цих містах в повному об'ємі. Як повідомляє закордонна преса, вже тепер, не чекаючи адміністративних наказів, почалося масове «добровільне» виселення з тих міст усіх тих, які не мають надії одержати паспорт. Цікава деталь. Інструкція про порядок видавання паспортів для Харківка, так само, як для Ленінграду і Москви, видана совнаркомом СССР. «Уряд» УССР в своїй столиці не має права сам видати навіть виконавчий розпорядок до закону про паспорти.

* * *

Другий виданий цими днями декрет так само торкається болючої для совітських держав продовольчої справи. Це постанова совнаркома СССР і ЦК ВКПб про обов'язкове постачання державі збіжжя колхозами і одноосібними господарствами («Правда» ч. 20 з 20. I). Основні положення цього декрету такі: колхози і індивідуальні господарства в 1933 році здають державі збіжжя згідно певним нормам на 1 гектар з встановленого засіву ярових і фактичного засіву озимини. Норми для різних республік встановлено різні. Очевидно, що для УССР норми встановлено максимальні: при мінімальних нормах здачі збіжжя в 0,8 — 0,5 цент. з 1 гектару, для УССР ці норми встановлено в розмірах 3,3 — 2,7 цент. з 1 гектару. Здача збіжжя розпочинається для УССР в липні і має бути закінчена в грудні. Колхози, які в час не здадуть збіжжя, мають каратися великими штрафами; натомість індивідуальні господарства за нездачу збіжжя підпадають карній відповідальності. Друга «привілегія», яку одержують згідно з цим декретом індивідуальні господарства, є та, що норми здачі збіжжя для них встановлюються на 5-10 відс. вищі, ніж для колхозів.

Декрет властиво не вносить в існуючу практику нічого нового. Існуючий до-тепер формально продаж збіжжя державі при величезній розбіжності між цінами збіжжя на вільному ринку і цінами, які платила за нього держава, фактично була не чим іншим, як обов'язковим постачанням. Норми постачання, встановлені для УССР, є дуже значними; при них у господарстві для вільного продажу не лишається збіжжя зовсім, або лишається мінімальна кількість. Норми ці при тому визначенні, яке переведено в декреті, фактично можуть бути значно більшими, отже ще важчими до виконання. Річ у тому, що, згідно з декретом, обрахунок переводиться для озимини з фактично засіяної кількості в-осени, а для ярини з встановленого засіву. Таким чином, для озимини не береться до уваги неминуча загибель частини посівів у зимі, їх вимерзання чи вимокання, а для ярини вихідною точкою взагалі є не реальний засів, а план. При цих умовах на один гектар фактично може припасти збіжжя значно більше. При надзвичайній важкості того тягару, який накладає декрет, та обіцянка, що її він міс-

тять — вивести з ужитку при хлібозаготівлях зустрічні плани і заборонити перевищення встановлених норм — має реально мінімальне значіння. І без зустрічних планів, і без перевищення норм з українського села візьмуть більше, ніж воно може дати. У ССР мусить годувати цілий сов. союз і цю роллю її примусять виконати без жадних полегшень і ухилень.

В. С.

З міжнароднього життя.

— В Германії.

Гітлер. За ті якихось два-три тижні, що стоїть він на чолі германської влади, його не спускає з ока світова політична опінія, контролюючи кожний його жест, кожне слово. І має рацію світ, бо від близької поразки чи перемоги нового германського канцлера залежить не лише ціла структура внутрішнього ладу та державної форми в Германії, але й усі можливі міжнародні пертурбації в Європі і по-за нею, добрі й лихі. Гітлера часто порівнюють з Мусоліні. От, мовляв, сидить уже дуче десять літ на диктаторському троні в Італії, а в світі нічого від того не сталося; як було зле, так є й на сьогодні, так буде і завтра. Порівняння це не дуже то виправдане. І не тому, що Гітлер менший чи більший за Мусоліні своїми персональними здатностями. Того ми ще не знаємо, це буде видно лише тоді, коли Гітлер, як то йому дозволить історія й німецький народ, продиктаторствує отой десяток літ. Справа не в Гітлері, а в тому, що Германію ніяк не можна прирівнювати до Італії. Італія важить несконечно менше за Германію не лише населенням, але й своєю культурою, індустріальною й економічною силою і, нарешті, своїм географічним положенням. Щоб не робив Мусоліні в себе дома, які б не кував він міжнародні плани, які б загрози не посилав назовень, все оте має лише локальне значіння. Його вияви можуть каламутити хіба що настрої на Середземному морі та на Балканах, псувати иноді добрий гумор французьким політикам, і край.

Крім того, італійські методи політики, коли поминути давніх Маціні та Гарібальді, мало кого в Європі захоплювали; в них не було, так мовити, елементів психологічної зарази, ні прибавливості фізичної рішучості й сили. Мусоліні сам відчував це цілком точно, коли говорив, що фашизм — італійська спеціальність, для експорту мало придатна. Пізніше він змінив свою думку, але самий факт од того не змінився, фашизм не заразив Європи. Наподоблювали часом і дуже виразно самого Мусоліні, але його ідеологія дала слабенькі сходи по-за межами його батьківщини.

Інша річ Германія. Географічно приміщення вона в самому серці Європи, сусидить безпосереднє з якимсь десятком європейських держав, а індустріально, економічно й фінансово неодривно зв'язана з цілим світом. Кожний рух її, кожне внутрішнє заворушення б'є хвилями по всіх її кордонах, передається відгомном до найдавших країн, а її міжнародні пошукування породжують тривогу й острах на заході, сході й на півдні Європи, ба і не лише в Європі. Германія — політичний чинник першорядної ваги, і ні одна держава, ні група держав не може нею негувати чи не рахуватися з нею; без неї, без її згоди та волі не можна встановити миру й ладу в Європі, ні в цілому світі.

Але більше за те. Існує в світі лише три народи, вияви яких, говорячи вище наведеним медичним терміном — заражають ціле людство. Вони такі: англійці, французи, а за ними — німці. Належить їм ця властивість тому, що ведуть вони перед світової науки, мистецтву, техніці, що стоять вони на чолі європейської цивілізації, що по тих зразках, які вони дають, формується життя цілого людства, його поступ, його змагання до майбутнього. Німці повною мірою, свідомо і несвідомо, завжди вміли використовувати

вати оте своє привілейоване становище, і був навіть час, скажемо, перед війною, коли в цілому світі їх наподоблювали далеко більше, ніж їх товаришів по привілеям — французів та англійців. Велика війна, що-вправда, вказала, що чим-чим, а політичною культурою німці нижчі за вказані два других народи. А в тому це не означає, що і в цій площині вони не були зразком і не поширювали отої зарази серед інших, меншого рівня народів. Щоб багато не говорити з цього приводу, досить згадати, з одного боку, хоч би Бісмарка та його методи, засновані на принципі *Machtspolitik*, а з другого, цілком протилежного — соціал-демократію та доктрину марксизму. За часів післявоєнних роля такого «заразника» припала була на деякий час на покійного Штреземана, тепер — настала черга Гітлера.

Плани Гітлера та шляхи його ближчої та дальшої внутрішньої і зовнішньої чинности, зараз ще не зовсім ясні, як здається, і для нього самого. Поки-що всі сили свої, свого руху і цілого державного апарату спрямовані ним на загальні вибори до імперського парламенту і до пруського ландтагу, призначені на той самий день — 5 березня. Бо від того, як випадуть отої вибори, залежить властиво все: і те, в якій мірі можна буде організувати оту славетню третю гакенкрейцерську імперію, і те, якими методами до неї наблизитися. Тому то Гітлер у своїх виборних промовах та в інших виступах не говорить зовсім про якісь конкретні речі, а все зводить до мало означених загальників. — Дайте мені, мовляв, час, два рази по чотири роки (рейстаг вибирається нормально що-чотири роки), щоб я міг вільно й безконтрольно правити державою, і я ручуся вам, що через вісім літ в Германії кожний селянин матиме добрий достаток, кожний робітник — роботу з доброю платнею, а в цілій Германії заведено буде твердий лад і порядок, бо од марксизму не залишено буде в ній найменшого сліду. Інакше кажучи, Гітлер хотів би, щоб парламентська більшість легально затвердила його диктатуру, щоб та диктатура тяглася щонайменше дві легіслатури, а за той час він знищить до пня своїх противників і пануватиме сам над Германією.

Шанси на те? До певної міри вони є. Сам Гітлер в розквіті своєї сили мав у рейхстазі 37 відсотків мандатів, а разом з своїми спільниками націоналістами трохи більше за 43 відсотки. Коли його партія сама дістане більшість, його мрія буде довершеною, бо буде він абсолютним, необмеженим самовладцем. Коли-ж більшість припаде не йому самому, а його урядовій коаліції, диктаторство його буде, так мовити, конституційним, бо поруч з ним і на сторожі над ним стоятимуть націоналісти та ще Гінденбургі, чи той, хто заступить його на посаді голови держави. Цей другий вихід, мабуть таки найбільше правдоподібний, для Германії буде ліпшим, бо перейде вона тоді розпочату нею зліва направо еволюцію з меншими різкостями і з більшою еластичністю. Противникам Гітлера однак легче від того не буде, бо не лише він, а ціла урядова коаліція виголошує безкомпромисову боротьбу з марксистами, розуміючи під цим словом не тільки одних комуністів і соціалістів, але почасти й усіх політичних демократів. Небезпека Гітлерівської зарази для Європи мабуть таки найбільша як раз у цьому напрямі.

Зовнішньої політики Гітлер у своїх виступах майже не торкається, а коли говорить про неї, то ще більшими загальниками, ніж про політику внутрішню. Та властиво в цьому немає наче-то й більшої потреби. Саме ім'я Гітлера — не такий недовозначний програм міжнародної політики для Германії і цілої Європи, що яснішого не придумаєш. Крім того, Гітлер не має своєї специфічної закордонної політики, і самий успіх в значній мірі завдячує він як раз тому, що в своїй програмі він має не свою, а всенародно німецьку поцітку що-до закордону. Це всім і кожному ясні і відомі речі, а саме: ревізія мирових договорів, повернення колишніх кордонів і колоній, і взагалі того «місця під сонцем», що до нього доробилася була Германія до великої війни. Питання лише в шляхах до отих цілей, а вони ще не означилися, бо означитися не могли; треба зачекати, поки будуть упорядковані внутрішні труднощі, консолідована і організована нова диктаторська влада самого Гітлера, чи спільна з цілою коаліцією.

А втім, уже й зараз можна констатувати, яку гамму вражінь однопризначення Гітлера германським канцлером викликало скрізь за кордонами Германії. У Москві — острах і переполох. Світська преса впрост не знає, на яку ступити, «контр-революціонери» підвели голову, а командні московські люде примусили тов. Литвинова у Женеві вдягти на себе найчистішу овечу шкіру і заговорити про «мир цілого світу» та про його забезпечення. У Польщі мовчки стиснули зуби і начеб-то перевіряють, чи висить добре шабля при боці. Чехословацький міністр закордонних справ заговорив про те, що кожного дня зараз можна чекати в Європі на війну, що Чехословащина підготована до всіх можливостей. В Англії сторожко придивляються до нового звороту подій на континенті, наперед зрікаючися од яких будь гарантій в Середній, Південній та Східній Європі. В Італії, в Угорщині, як свого власного героя, вславляють Адольфа Гітлера. У Франції-ж заговорили навіть лівими устами — про необхідність *union sacré* — тої самої єдності, що утворена була на часи великої війни. А в цілому світі ходять напів-офіційні звістки про складення нового потрібного оборонного і наступного союзу з Германії, Італії та Угорщини, і поширюються уже впрост реальні, невідганані повідомлення про масове постачання італійської зброї через Австрію до Угорщини. Що з того вийде, буде видно, але нам, українцям, треба всім з цілою пильністю придивлятися до всіх подій, бо в усіх випадках до того виру втягнуто буде нас і ціле наше існування державне.

Observer.

3 широкого світу

— В Лондоні засновано Англо-Українське Товариство. З англійців записалися до нього де-які видатні консервативні діячі.

— В освітній комісії польського сейму відбулася дискусія в справі засновання українського університету у Львові.

— Заходами Українського Наукового Інституту в Берліні відкрито 5 лютого с. р. в Бібліотеці Мистецтв — виставку української графіки. На відкритті виставки сказав промову б. міністр ген. Іренер.

— Чеський уряд не дозволив підкарпатському союзові вчителів «Народовецьке Учителство» переіменуватися в «Товариство Українських Учителів». В постанові празького міністерства внутрішніх справ з цього приводу значиться, що «Т-во Укр. Учителів» на Підкарпатті не може бути, бо ні такої мови, ні такого народу там немає. Проти постанови міністерства Т-во заявило протест.

— Большевицька шпигунська організація, що її викрито на центральній пошті в Букарешті, перехоплювала, між иншим, і кореспонденцію українських емігрантських організацій.

— Італійці проєктують улаштувати в Римі інтернаціональний фашистський конгрес.

— Большевицькі агенти вивезли силою з Крейцлінгської клініки в Швейцарії бувшу агентку ІПУ Марію Ціцібіну.

— В Корей переведено великі арештування большевицьких агентів. Знайдено у них компромітуючі Москву документи.

— Кількість безробітних в Америці досягла 15 міль. душ.

— На ірландських виборах прихильники Валери остаточно одержали 77 місць, а противники Валери — сторонники Кострева — 48 місць.

— Почато електрофікацію італійських залізниць. Повне їх електрофікування потребуватиме 4,620 міль. лір.

— Німецький археолог Берцифельд розкопав у Персії старовинне місто Персеполіс.

— Архикнязь Ото Габсбург (претендент на австрійський престол) був прийнятий президентом Гінденбургом.

Хроніка.

З життя укр. еміграції. У Франції

— Національне свято в Пон-де-Шерюї. 5 лютого с. р. група в Пон-де-Шерюї Товариства б. Вояків Армії УНР у Франції обходила свято проголошення незалежності України. На це свято запрошено було б. вояків армії УНР з сусідньої філії Товариства в Ліоні, яка прислала на свято свого представника сотн. Горбатенка.

Перед відкриттям свята сотн. Горбатенко та зв'язковий Товариства у Пон-де-Шерюї З. Різників обмінялися привітаннями. Сотн. Горбатенко виголосив чулу промову, присвячену річниці проголошення незалежності Української Народньої Республіки. Після того було п. Різниковим зачитано привітання для групи з приводу свята від представника в Ліоні Української Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі, і було запропоновано всім присутнім ушанувати пам'ять тих вірних синів України, які за її волю віддали своє життя, у відповідь на що присутні, стоячи, провели хвилину в мовчанці.

Далі сотн. Горбатенко зробив доклад, в якому торкнувся становища української справи закордоном та завдань еміграції на будучину.

Свято закінчилося товариською бесідою за шклянкою вина.

— П'ята річниця існування Мистецького Товариства при Українській Громаді в Шалеті. 10 та 11 грудня мин. року Мистецьке Товариство в Шалеті відсвяткувало п'яту річницю свого існування.

10 грудня було впорядковано виставу «Житєйське море» (продовження «Сусти»), комедію на 4 дії І. Тобілевича. Велику театральну сая в помещанні Гро-

мади було переповнено громадянством, яке численною присутністю на ювілейній виставі підкреслило свою уважність та вдячність працівникам Мистецького Товариства за їх працю.

Грсса пройшла бездоганно, та це й не дивно, бо майже всі учасники труп старі кадрові працівники Товариства, а режисуру провадив п. Маслюк.

На другий день увідень відбувся банкет, в якому взяла участь більшість членів Громади з родинами. Банкет цей вшанували своєю присутністю тако-ж голова Генеральної Ради Союзу У. Е. О. у Франції п. Шумицький та представник Офісу Нансена у Франції п. Паон і багато інших гостей.

Підчас банкету голова Мистецького Товариства п. Безносок, подякувавши громадянству за підтримку, яке воно дає Товариству, підніс тост за Мистецьке Товариство і дорогих гостей. Далі потім промовляли пп. Левицький, Мар, Омельченко, Нетреба, Гутовський, Верябицький та ин.

Слід побажати Мистецькому Товариству в Шалеті, з приводу його п'ятилітнього ювілею, дальшого розвитку та успіху в його висококультурній праці.

— Загальні збори членів Української Громади в Шато-де-ля-Форе. 3-го січня с. р. відбулися загальні збори членів Української Громади в Шато-де-ля-Форе. Збори відкрив і дав справоздання з діяльності Управи Громади за 1932 рік голова Громади п. Сліпчук. Грошевий звіт Управи Громади зложив скарбник Громади п. Кантор.

Зі звіту видно, що за минулий 1932 рік до громадської каси на різні добродієні та національні цілі, як на Українську Бібліотеку ім. С. Петлюри в Парижі, на Українську Господарську

Академію в Подєбрадах, на Рідну Школу, на фонд української преси, на безробітних і т. д. — вплинуло від членів Громади 1670 фр. Як на таку маленьку Громаду (7 членів) та ще в такий тяжкий час — це досить велика сума. Тому голова Громади в своїй промові подякував усім членам Громади за жертвеність, додавши, що не дешевою ціною патріотичних слів, а дорогою ціною людських і матеріальних жертв здобудемо ми Українці незалежне існування.

Після того відбулися перевибори Управи Громади. Всі члени Громади висловили побажання, щоби стара Управа в своєму складі залишилася і на наступний рік. Тому й на рік 1933 рік головою Управи зостається п. Сліпчук, скарбником п. Кантор і секретарем п. Возняк.

Приймаючи на себе обов'язки, нова Управа Громада закликала всіх членів Громади й надалі до спільної праці та до жертвености на добро та для визволення нашої батьківщини.

У Польщі

— 3 життя Української Станиці в Каліші. 31 січня с. р. в Станичній церкві, в день 15 річниці історичного бою української шкільної молоді з большевиками під Крутами, заходами Правління Української Станиці відбулася панахида по забитих учнях — лицарях цього бою. Панахиду правив священник Станичної церкви Іван Величченко з дякомом той-ж церкви Григорієм Бунем. Співав мішаний хор під керівництвом поручника Євгена Проца. Церква була заповнена б. вояками, їх жінками й дітьми.

— 5 лютого б. р. в день 5 річниці смерті видатного старшини 3-ої Залізної дивізії, б. директора Станичної гімназії, поручника Олександра Богдана було відправлено панахиду по небіжчикові.

— 3 життя й діяльності Українського Мистецького Гуртка «Спокій» у Варшаві. 10

листопада мин. року відбулися загальні збори членів Українського Мистецького Гуртка «Спокій» у Варшаві. Ці збори замикають собою п'ятилітній період існування Гуртка, а в той же час і п'ятилітній період праці його Управи, яка вибирається Гуртком раз на п'ять років.

Минуле п'ятиріччя в житті Українського Мистецького Гуртка «Спокій» мало характер організаційний. Його організатором і першим головою був артист-маляр П. Мегик, тоді ще студент Академії Мистецтв у Варшаві. Початково Гурток складався з 5 осіб. Про завдання Гуртка ми вже не раз згадували на сторінках «Тризуба», подаючи справознання про річні вистави праць його членів. Згадаємо тут лише те, що по-за матеріальною й моральною опікою над своїми членами, Гурток найголовнішим завданням собі ставить вивчення українського мистецтва у всіх його проявах; це має бути вихідним пунктом для праць його членів та стояти на перешкоді денационалізації в мистецькій творчості наших молодих мистецьких сил.

Тепер Гурток має 18 членів, з них 11 дійсних і 7 співробітників — кандидатів у дійсні члени. Переведення в дійсні члени відбувається після того, як кандидат викажеться мистецькими працями і візьме участь хоч в одній виставці праць Гуртка.

На протязі минулого п'ятиліття Гурток організував у Варшаві шість виставок праць своїх членів, які були не лише підсумком праці як цілого Гуртка, так і поодиноких його членів, але не залишалися без впливу і на їх відвідувачів, кількість яких з кожним роком помітно зростала.

В минулому році Гурток брав участь тако-ж і у виставках Товариства Прихильників Мистецтва у Львові, в біжучому році — у виставці української графіки в Берліні. Відбулося тако-ж кілька виступів членів Гуртка з рефератами, серед яких слід відмітити реферат п. Мегика — «Ріжниця між українською й російською архітектурою».

У внутрішньому житті Гуртка праця йшла активним темпом. Два-три рази на місяць відбувалися ширші сходи членів Гуртка, на яких зачитувалися реферати, або обговорювалися актуальні питання мистецького життя і розглядалася біжуча фахова хроніка, провадилися дискусії й т. д. А в найближчому часі має розпочатися серія викладів п. П. Холодного з малярської хемії.

Поодинокі члени Гуртка репрезентують різні галузі мистецтва: декоративне (кераміка, залізо, ткацтво, меблі), графіку, малярство, як таке, частинно різбу. Двоє з членів Гуртка мають вузьку спеціальність — внутрішня архітектура (меблярство) та історія мистецтва. Школами, які скінчили члени Гуртка, або які ще відвідують, являються: Академія Мистецтв, Школа Малярства і Прикладного Мистецтва та Музей Ремесел і Прикладного Мистецтва.

Після справоздання Управи Гуртка за п'ять літ своєї діяльності, загальні збори обрали нову Управу на слідуючий період у такому складі: П. Мегик — голова, П. Холодний — заступник голови, п. Ковалевський — секретар. До Ревізійної Комісії увійшли пп. Тищенко і Мариняк, заступником — п. Андрусів.

І. Л.

В Румунії.

— З життя Української Громади в Баки. 6 січня с. р. представник Українського Громадсько-Допомогового Комітету в Румунії полк. Порохівський відвідав Українську Громаду в Баки, щоби дати громадянам на зборах звіт про перебіг 2-ої загально-емігрантської конференції.

Загальні збори Громади відбулися під головуванням п. Тимоша Колоса при секретарі п. Шлапкові. Після відкриття зборів полк. Порохівський передав б. українським воякам, членам Громади, привітання від Пана Головного Отамана А. Лівичного та від п. військового міністра ген. В. Сальського. На ці привітання присут-

ні відгукнулися голосним «слава» та заспівали «Ще не вмерла України». Потім постановлено було одноголосно вислати такі відповіді:

До Пана Головного Отамана — «Заслухавши привітання від Пана Головного Отамана, передане українській військовій еміграції в Румунії через п. полк. Порохівського, Українська Громада в Баки просить Пана Головного Отамана прийняти її шире заповнення в своїй йому відданості та постійній готовності служити під його проводом справі визволення нашої неньки України».

До пана військового міністра — «Старшина та козаки, що перебувають в Баки в Румунії, заслухавши привітання пана військового міністра ген. Сальського, передане через п. полк. Порохівського, ширю дякують п. військовому міністрові за пам'ять і просять прийняти їх заповнення, що воли духово не демобілізувалася і завжди готові під проводом своїх випробованих та покритих славою вождів кинутися в бій для визволення закутої в московські кайдани батьківщини».

Після цього полк. Порохівський зробив доклад про перебіг 2-ої конференції української еміграції, про діяльність президії Головної Емігрантської Ради та про життя української організованої еміграції в інших країнах. Загальні збори Громади уважали своїм обов'язком висловити президії Г. Е. Р. подяку за її діяльність.

Після подяки п. полк. Порохівському за його працю для української військової еміграції та Українському Громадсько-Допомоговому Комітетові в Румунії за його працю для всієї української еміграції в Румунії,—загальні збори було зачинено.

Після зборів відбулася спільна вечерея всієї Громади, підчас якої полк. Порохівський розповідав про життя на Україні та відповідав на цілу низку запитань громади.

Під час вечери грала струнна оркестра, а хор співав українські пісні. Паном Твердим було виконано тако-ж кілька декламацій.

Тости було піднято за Пана Головного Отамана, уряд УНР, за військового міністра та українську армію. Страждання-ж українського народу було вшановано хвилиною мовчанки стоючих.

На другий день полк. Порохівський відвідав найактивніших громадян—п.п. Т. Колоса, І. Пасічного, Г. Шлапака. А ввечері вся Громада зібралася знову, на мешканні п. Шлапака, для наради над планом своєї роботи на ближче будуче.

Після довгої наради полк. Порохівський установив такі віхи перед Громадою:

1) Винайняти помешкання для хати-читальні, в якій мусить функціонувати бібліотека та де громадяне мусять збиратися як для читання, так і для розваги;

2) Упорядкувати струнну оркестру;

3) Робити проби хору;

4) Випити 18 національних костюмів, щоби хор міг виступити в них на святі Шевченка;

5) Організувати в травні-серпні біжучого року дитячий садок; бо група має 46 дітей, з яких дуже мала кількість знає українську мову;

6) Тримати самий тісний зв'язок з Громадою в Пятра-Нямц;

7) Вчитися всім разом та кожному зокрема для того, щоби поширити свої загальні та військові знання.

По всіх цих питаннях було обговорено та зафіксовано практичні міри що-до їх виконання.

Після наради прочиталося ще декілька листів з книжки Л. Чикаленка «Соловецька каторга», які зробили на присутніх велике враження тими стражданнями, що несе український народ, тому що не є господарем у своїй хаті.

З полк. Порохівським громадяне розпрощалися зовсім пізно вночі, дякуючи йому за те оживлення, яке він вніс в їх праці та настрою.

В Болгарії

— Вечірка в Українському Культурно-Просвітньому Товаристві Тараса Шевченка

у Варні. У суботу 14 січня с.р. Товариством було влаштовано вечірку, на якій аматорський гурток при Товаристві поставив дві п'єси — «Голодний Дон-Жуан» та оперету «Кум Мирошник».

Гра артистів зробила дуже добре враження на присутніх. Особливо відзначилися пані Голдобина (Маруся) та п. Юрицин (Дон-Жуан). Кум Мирошник (п. Крижанівський) та Хома (п. Цапко) рівно-ж нагороджувалися гучними оплесками за гру та співи.

По закінченні вистави почалася забава й танці та співи, які тягнулися до другої год. ночі.

На великий жаль, сяла була замала для присутньої публіки.

Латвійсько - Українське Товариство в Ризі.

В результаті праці українців, що замешкують у Латвії та зацікавлення з боку латишів українською справою утворене в Ризі Латвійсько-Українське Товариство. Вже місяць, як затверджено статут цього Товариства і обрано тимчасову управу його в складі пп. Задорожного, Світличного, нотаря Крейцберга (голова), Ів. Межнина (вихованець Київського Комерц. Інституту) та Ів. Озолія (б. лектор німецької мови в Київськ. Комерц. Інституті).

До складу Товариства ввійшло багато латишів, що колись перебували на Україні, а тако-ж українців, в більшості полтавчан. Незабаром мають відбутися загальні збори для обрання постійної управи та вироблення плану діяльності.

Товариство збирається в Латвійському Кооперативному Клубі, де має намір улаштувати концерти, виклади і заснувати бібліотеку.

Відчувається брак української літератури, щоби поставити як слід справу інформаційну та бібліотеку. Тому проситься всі українські часописи і видавництва надсилати Товариству для його національної роботи газети, журнали й книги по адресі L. Zadorozny, h. Klijanu iela, No 3, dz 12. Riga. Lettonie.

Великий концерт пані Млади Липовецької в Генуї.

Наша визначна землячка пані Млада Липовецька, що так багато зробила і робить для української національної пропаганди в Італії як своїм журналом «Україна», так і в царині мистецтва, — недавно зробила ще один свій прекрасний концертний виступ в Генуї 16 січня с. р. в Teatro dell'Opera Nazionale Balilla. Концерт було влаштовано відомою старою генуезькою музичною організацією Giovine Orchestra Genovese і складався з історичних пісень під акомпанімент арфи, українських народніх пісень, з творів Лисенка та Барвинського. Співала п. Липовецька тако-ж і італійські пісні.

Як оцінила виступ нашої артистки італійська публіка, можна судити з численних рецензій італійської преси, з яких, на жаль, за браком місця, можемо подати тільки короткі уступи:

«Il Lavoro» від 17. I. 1933 пише: «... Мусимо сказати, що велика кількість публіки почула вчора і зрозуміла вдачу і психологію українського народу через його пісні, щирі й повні живої сили, з якими нас познайомила пані Липовецька і в яких відчувалася душа її обличчя її батьківщини...»

«Il Nuovo Cittadino» від 17. I. 1933 подає: «П. Млада Липовецька виступила вчора перед незвичайною публікою, яка переповнила салю. Перш за все вона розповіла нам про свою нещасливу батьківщину і пісні, в яких виливається щира національна душа її та її земляків. Публіка дуже зацікавилася цією промовою, яку було виголошено ясною італійською мовою з найкращим акцентом. Захопила публіку пані Липовецька тако-ж з перших нот свого чудового співу і витонченою виразністю інтерпретації історичних пісень... Мусимо висловити нашу дяку «Молодому Генуезькому Оркестрові» за те, що дав нам змогу пізнати інтересну і цінну артистку пані Младу Липовецьку».

«Il Giornale di Genova» від 17. I. 1933 пише: «... Говорячи про

мистецтво пані Липовецької, треба перш за все з особливою похвалою відмітити абсолютну ясність її інтерпретації, її манеру співу, таку гарну й різнманітну. Її голос не вишукує віртуозності або звукових ефектів, але завше передає щире чуття співачки. Окрім українських пісень виконала пані Липовецька ще три романси молодого генуезького композитора Карло Марчелло Рішмана. Інтерпретація цих романсів була гарною та вдалою. І за ці романси співачка одержала від публіки гарячі й бурхливі оплески».

Ми і з свого боку щасливі відмітити успіх, який має в Італії наша землячка, і побажати їй і дальших успіхів у її самовідданій праці для України.

Виклади в Орієнталістичному Колі Молодих.

Орієнталістичне Коло Молодих у Варшаві в своїй українській секції влаштовує такі виклади про Україну:

1) Проф. Ятелонського Університету д-р Богдан Лепкий — «Українська література» — 10 лютого с. р.

2) Проф. Варшавського Університету д-р Мирон Кордуба — «Історія України» — 17 лютого.

3) Инж. Є. Гловінський — «Економічне становище України» — 24 лютого.

4) Д-р Микола Ковалевський — «Совітська Україна» — 3 березня.

5) Проф. Варшавського Університету А. Лотоцький — «Українська політична думка» — 10 березня.

6) Проф. Варшавського Університету д-р Ром. Смаль-Стоцький — «Українська мова» — 17 березня.

Виклади відбуватимуться о год. 20. Вступ вільний.

Засідання Міжурядової Комісії по справах біженців.

24 січня с. р. в Женеві відбулося засідання Міжурядової Дорадчої Комісії по справах біженців. Головував французький посол де-Навай. Комісія обговорювала, головним чином, проект міждержавної конвенції про управління по-

ложення біженців після ліквідування Офіса Нансена. Вироблений проєкт конвенції вирішено передати урядам окремих держав для розгляду й одержання їхньої згоди на внесення цього проєкту на затвердження Лігою Націй.

Крім того, Комісія ще раз вирішила рекомендувати урядам не висилати емігрантів із своїх країн, коли ці емігранти не мають змоги кудись виїхати.

Комісія тако-ж перевела вибори до Виконавчої Ради Офіса Нансена. Обрано міністра Антоніаде (Румунія) і міністра Фомича (Югославія). Заступниками обрано п. Крауля (Німеччина), п. Мікова (Болгарія) та п. Патесона (Британія).

Лист до редакції.

«Як раз тепер переживаємо дуже тяжкі часи. Безперечно, що українська еміграція відчуває це тим більше. Не один із емігрантів, може, знаходиться у дуже скрутній становищі, бо без заняття ходить з порожнім шлунком, не знаючи, що його завтра чекає.

Носився я з думкою замовити собі «Енциклопедію», але совість мене перемогла і я рішив зректися цього твору на користь нещасливих емігрантів.

На купно твору й на матеріальну поміч еміграції годі мені спромогтись зараз; більше потрібна поміч нашій нещасливій еміграції і я замовлення «Енциклопедії» відкладаю на ліпші часи.

Висилаю на ваші руки, — як секретареві Громадсько-Допомогового Комітету, — суму в 600 леїв на користь української еміграції».

Наведені тут рядки с витягом з листа п. професора Дениса Євстафисвича з Кіцмані на Буковині, ще з лютого місяця 1931-го року.

Після того п. проф. Євстафисвич, так само з власної ініціативи, почав робити майже систематичні внески добродійно-громадського характеру.

Так, ним вислано було на видатки, зв'язані із скликанням 2-ої загально-еміграційної конференції — 120 л.; на справи, зв'язані з діяльністю громадсько-Допомогового Ко-

мітету Української Еміграції в Румунії — 500 л.; і нарешті в січні 1933 року прислано на допомогу втікачам з України — 50 л.

Разом професором Євстафисвичем прислано, як на нинішні часи, досить поважну суму в 1270 леїв.

Ця систематична підтримка з його боку бувшого, а в значній мірі і сучасного українського національного активу, глибоко зворушує. Зворушує тому, що вона є мовчазною, а через те широко маніфестацією національно-громадської свідомості її автора.

Треба сказати, що українська еміграція в Румунії дійсно переживає надзвичайно тяжкі часи.

Вона не тільки не діставала будь-якої допомоги, але й сама відривала від своїх злиднів на ріжні національні справи, а в тому числі й на підтримку організованих еміграційних форм.

Не зважаючи на те, що 95 відсотків нашої еміграції тут, як напевно й в інших країнах свого перебування, не тільки не має забезпечення на завтрашній день, а з тяжкою бідю переживає й нинішній, вона, що в збройній боротьбі за волю України виявила надзвичайне лицарство й героїзм, на чужині виявила не меншу жертовність, високу моральність і подиву гідну витривалість, тобто ті якості, які характеризують правдивий патріотизм.

Ще не прийшов час писати історію української еміграції, але в майбутньому їй буде одведено не одну золоту сторінку.

Поки-ж можна сказати лише одне: коли би й ті українці, які живуть на власній землі, мають власний дах над головою і хоч невелике, але стає забезпечення, — виявляли бодай соту частину тої національної свідомості і тої жертовності, яку протягом другого десятку років виявляє українська політична еміграція, то наші національні справи стояли би куди ліпше.

Українська еміграція продовжує й нині нести великий тягар національної праці як на міжнародній арені, так і в країнах свого перебування.

Сучасний загальний тяжкий стан одбився на ній особливо тяжко й боляче, і зараз вона сама потрібує широко-закрасної допомоги.

Такі прояви розуміння її становища й реальної підтримки, яку стало маніфестує професор Євстафійєвич, глибоко зворушують і дають не тільки матеріальну, але й моральну підтримку в дальшій боротьбі до скріплення національних позицій і до збереження ор-

ганізованих форм життя.

Громадсько-Допомоговий Комітет доручив мені висловити проф. Д. Євстафійєвичу — іменем української еміграції в Румунії — глибоку подяку й опублікувати її в «Тризубі», що я й виконую з надзвичайною приємністю.

Боляче лише, що Євстафійєвичі творять у нас незначну меншість.

Дмитро Геродот.

Нові книжки й журнали.

— Бюлетень Закордонного Бюра Укр. Радик.-Демокр. Партії; ч. 7. Видання неперіодичне. Прага. Це число Бюлетеню має багато цікавого матеріалу. Стаття «Своїми силами» К. Мацієвича доводить, що повстання самостійної Української Держави може здійснитися лише на ґрунті погодження цього акту з загальною міжнародною опінією, і що той момент, який ми зараз переживаємо, наближаючи нас до «слухної години» нашого визволення, потрібує свідомого відношення до тих історичного характеру завдань, що стоять перед нами, й виявлення максимуму енергії, щоби вплинути на підготовчу працю, яка розпочалася тепер в лабораторіях політичного світу і в справі українській. Тому в даний момент являються особливо небезпечними ті політичні тенденції, які хочуть шукати шляхів визволення лише в своєму власному народі, бо хоча визвольна боротьба провадиться й має провадитися й далі самим укр. народом, але відновлення Укр. Держави буде забезпечене лише тоді, коли воно знайде сприятливе відношення впливових міжнародних чинників.

Стаття М. Славінського «Відроджене москвофільство» написана проти статті В. Панейка в газеті «Діло», який гадає, що ми мусимо переглянути питання про наше усамостійнення, бо через це усамостійнення ми втрачимо зв'язок з найкраще ґрунтованою імперією будуччини й замкнемо нашу націю в клітку, вроді румунської.

Проф. Славінський не хоче ґрунтовно сперечатися з відродженим москвофільством Панейка, який, очевидно, не тільки не знає ні визвольних рухів, ні державних змагань поневолених народів світа, але не знає й історії України, яка ніколи не була співвласницею у «спільній імперії», лише справжньою її колонією. Рекомендована Панейком тактика, якої треба триматися для порозуміння з єдиним можливим союзником і спільником нашим—затамувати своє русофобство й припинити свої заяви в ролі якихось професіоналів протисовітчини, приводять автора до висновку, що Панейкове москвофільство корисне большевикам, так як старе москвофільство, при існуванні ще Російської імперії, було корисне імператорській політиці й знаходилося з нею в тісних матеріальних відносинах.

В статті «Упадок капіталізму?» С. Гловінський гадає, що в капіталістичній системі сучасності спостерігаються певні трансформації поодиноких елементів, і новий дух соціяльних реформ та соціальної справедливості займає все більше місця в сучасному господарському ладу. Але явищ заміни капіталістичної системи іншим господарчим устроєм ми в сучасній дійсності не спостерігаємо.

Ф. Слюсаренко в своїй статті «Віденські змагання» згадує про конференцію членів Гол. Ради Партії УРД в 1920 р., про винесені нею постанови, про спроби української еміграції у Відні як надніпрянської, так і галицької утворити спільне об'єднання еміграції, і гадає, що таке об'єднання взагалі можливе, коли воно, хоч і на протязі дуже короткого часу, але

все-ж таки вже раз існувало у Відні під назвою Всеукраїнської Національної Ради.

Б. Лисянський присвячує свою, в теплих словах написану статтю члену Укр. Рад.-Демокр. Партії її голові її подебрадської групи, недавно помершому д-ру Модесту П. Левицькому, якого автор кваліфікує не лише як здібного, морально чистого й стійкого члена укр. громадянства, але й вважає його за людину з твердим почуттям обов'язку і неослабною життєвою активністю.

Далі в Бюлетені вміщено резолюцію, прийнятую конференцією Закордонного Бюра Р.-Д. Партії з приводу голоду на Україні, де Закордонне Бюро констатує, що голод на колись багатій Україні завинили большевики, знищивши своїми колективізаторськими експериментами багатства країни, і що обов'язком кожної свідомої людини й кожної української організації є протестувати перед цілим світом проти варварського режиму совітської влади й підняти голос в справі допомоги укр. народу, щоб врятувати його.

На прикінці подаються відомості з життя Укр. Рад.-Демократ. Партії.

М.

— *The Investigator*, ч. 3. Лондон, Містить краще статті в московській «Правді» під назвою «Один клубок: украинские белогвардейцы, английские банкиры», статті про «Большевицький рух в Індії», Світська діяльність в Манджурії», карту України 1718 року, статтю про «Український театр» й т. ин.

— *Zeitschrift fuer Osteuropaeische Geschichte*, heft 1, 1933. Містить статтю проф. Д. Дорошенка «Hetman Mazepa. Sein Leben und Wirken». Стаття прекрасно освітлює значіння гетьмана Мазепи для українського національного руху.

— *Revue des Deux Mondes*, 15. I. 1933. Містить вельми солідну статтю п. Frédéric'a Eccard'a під назвою «Le traité Franco-Soviétique de non-agression».

Доводячи, що пакт є шкідливим для Франції, автор так кінчає свою статтю: «Слово тепер за французьким народом і його представниками. Будемо сподіватися, що слухаючи голосу свого здорового розуму, вони визнають, що мотиви, які викликали франко-совітські переговори, складаються одночасно з ідеологізму, з ілюзій і з аферизму, і що вони не визнають цього факту, так противного французьким традиціям і французькому духові».

— *Res Publica*, грудень, 1932. Містить велику рецензію Штурцо на книгу Henry Wickham steed під назвою «Le Problème de l'Europe Centro-Orientale, в якій досить довго спиняється на Україні і про значіння якої говорить так: «Україна має свою історію і її час прийде: не важливо, чи це справдиться в ближчому часі, чи в дальшому майбутньому».

— *Вестник Крестьянской России*, ч. 12. Звертає на себе увагу стаття п. Челіщева під назвою «Беседа о крестьянской России. Самоуправление. Автономия. Федерация». Автор переконує своїх читачів, що «перед новою, пореволюційною Росією стоїть питання про переформовання її в складну державу».

Зміст.

Париж, неділя, 19 лютого 1933 року — ст. 1. *** — ст. 2. Ст. Сірополко. Відновлена «Україна» та її виступ проти акад. М. Грушевського — ст. 3. Борис Лазаревський. Шматочки минулого, XIII — ст. 6. Дмитро Геродот. З берегів Дністра, IV — ст. 10. До річниці большевицької революції — ст. 15. В. С. З життя й політики — ст. 17. Observer. З міжнароднього життя — ст. 20. З широкого світу — ст. 22. Хроніка. З життя української еміграції: у Франції — ст. 23. У Польщі — ст. 24. У Румунії — ст. 25. У Болгарії — ст. 26. Латвійсько-Українське Товариство в Ризі — ст. 26. Великий концерт пані Млади Липовецької в Генуї — ст. 27. Виклади в Орієнталістичному Колі Молодих — ст. 27. Засідання Міжурядової Комісії по справах біженців — ст. 27. Лист до редакції — ст. 28. Нові книжки й журнали — ст. 29.

Історія українського видавництва в царській Росії.

Виготовляючи до друку історично-бібліографічну розвідку про українську книгу в царській Росії (1798-1916), Українська Книжкова Палата в Харькові звертається до всіх учасників українського дореволюційного руху в кол. Росії (діячів видавництв і видавців окремих друкуів) з проханням допомоги їй в цій роботі й надсилати матеріали (спогади, документи, фото та ин.), зв'язані з історією української книги. Робота охоплює історію книжкової продукції українською мовою, як легального, так і нелегального друку та складатиметься з таких частин: I. Історія видавництв; II. Хронологічний показчик усіх видань; III. Словник авторів, перекладачів, редакторів, видавців і мистців та IV. Статистика книжкової продукції.

Про кожне видавництво бажано мати відомості про назву видавництва, марку видавництва, адресу, дату засновання, ініціаторів, про заборонені твори, про причини припинення діяльності і т. ин.

Проситься перелічити і надіслати друковані звіти, каталоги, цінники, оповістки, фото і т. ин.

Вважаючи на те, що роботу над історією українських дореволюційних видавництв можливо з успіхом здійснити лише при активній допомозі всіх учасників видавничої справи, Українська Книжкова Палата в Харькові просить допомоги їй в цій складній та важкій роботі. Тому, що робота має бути здана до друку в червні 1933 р., проситься всі відомості надіслати в найближчому часі.

Всі відомості та матеріали треба надсилати на таку адресу: Харьків, Раднаркомівська вул., ч. 9. Українська Книжкова Палата, Ярослав Стешенко.

В Українській Бібліотеці ім. С. Петлюри в Парижі в суботу 18 лютого с. р. відбудеться доклад кн. І. Токаржевського-Карашевича на тему «Гетьман Пилип Орлик і політичне становище України в першій половині XVIII віку».

Початок о год. 9 веч. Вступ вільний.

ХТО ХОЧЕ

навчитися доброї української літературної мови, пізнати історію своєї мови, довідатися як де говорить український нарід,
ТОЙ МУСИТЬ ПЕРЕДПЛАТИТИ

науково-популярний місячник

« РІДНА МОВА »

присвячений всебічному вивченню української мови

Головний редактор і видавець проф. д-р Іван Огієнко.

ПЕРЕДПЛАТА: 6 зл. річно, 3 зол. піврічно, 1 зол. 50 гр. чверть-річно. За границею 1 американський (не канадійський) долар або його рівновартість в іншій валюті (35 кор. чеських, 180 леїв рум., 5 нім. марок, 30 франків французьких, 65 динарів).

Зразкове число 50 гр.

Конто чекове П. К. О. No 27.110.

Адреса редакції й адміністрації: WARSZAWA, ul. Stalowa 25 m. 10.

ГЕНЕРАЛЬНА РАДА СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ ЕМІГРАНТСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ФРАНЦІЇ

та

УПРАВА ТОВАРИСТВА Б. ВОЯКІВ АРМІЇ УНР У ФРАНЦІЇ
влаштовують спільними силами в суботу 25 березня 1933 року о 20.30 г.

СВЯТО Т. ШЕВЧЕНКА

в салі Бельгійських Інвалідів — 59, Rue Vergnaud. Paris 13-e.

Програм буде подано згодом.

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ ТЕОДОР САВУЛА У ВІДНІ

має на складі усі українські книжки, листівки, картини, мапи і укр. товариські значки. На бажання висилає свій великий ілюстрований каталог. Адресуйте:

Ukrainische Buchhandlung Theodor Sawula, Wien I. Kiemerg. 2.
Autriche.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris-V
Tél. Danton 80-83.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.
Редагує — Комітет. Адміністратор: Іл. Косенко
Le Gérant: M-me Perdrizet.